

ЗВУКОВИЙ ЛАД ЯК МОВНА ГАРМОНІЯ

Монографія «Позиційне чергування **у/в** як елемент милозвучності: норма і практика» – це ще одна характеристика національно-мовної етнічної картини, позаяк саме звуки як будівельний матеріал для творення слів відтворюють самотнє звукове тло кожного народу.

Мелодійність, чи доброзвучність, української мови підсилена численними внутрішньомовними рисами, серед яких відсутність умлявтів, дифтонгів, поєднання шиплячих, натомість присутні врівноважені у вжитку голосні та приголосні звуки, є чисті (виразні) голосні. Прикметно, що саме такі ознаки фонетичної краси бачить Володимир Самійленко, поет, прозаїк, драматург і перекладач, відомий як глибокий знавець української мови. Ще 1917-го року він пише статтю «Дбаймо про фонетичну красу мови», у якій переконливо ілюструє евфонійність нашої мови, яка «цілком аналогічна мові італійській». Відтак не є дивним, що в 30-ті роки на форумі науковців у Швейцарії українська мова за фонетичними ознаками (мелодійністю, милозвучністю та ін.) посіла друге місце після італійської. Вагомим чинником доброзвучності мови є система чергування **у/в**, що засвідчує монографія авторського колективу катедри української мови Львівської політехніки.

У сучасній мовознавчій науці теорія та практика дотримання правописних приписів щодо позиційного чергування голосних та приголосних **у/в** є предметом неодноразового розгляду. Актуальність дослідження зумовлена тим, що в наукових текстах, як і в художній літературі, виявляємо чимало порушень у використанні прийменника-префікса **у/в**, хоча чинний правопис вмотивовує правила вживання **у** чи **в**. Отож постійне зацікавлення проблемою милозвучності, обґрунтування доречності позиційних чергувань у підручниках зі сучасної української мови, статтях та монографіях до сьогодні є на часі.

Заслуговує на увагу структура монографії, де кожен розділ актуалізує окремий період розгорнутої теми й побудований на зіставленні матеріалів з різних джерел. Приміром, у розділі «Нормалізаційні тенденції щодо правил позиційного чергу-

вання **у/в** на початку ХХ століття» проведено порівняльний аналіз прикладів евфонем із наукової праці «Органічна хемія» Івана Горбачевського, що вийшла 1924 року в Празі, та з «Підручника хемії» Б. А. Павлова та В. К. Семенченка, виданої 1937 року в м. Харкові. А розділ «Проблема дотримання норм позиційного чергування **у/в** у сучасних наукових статтях» присвячено дослідженню реалізації норм чинного українського Правопису щодо означеної проблеми в сучасній науковій літературі гуманітарного й технічного профілів.

Цікавим та пізнавальним є показ діахронії вживання **у/в**. Постулат про позиційне чергування голосних та приголосних було сформульовано ще на початку минулого століття та приписано у виданнях «Українського правопису». У висліді вимогою було дотримуватися правил милозвучности, тобто зважати на конкретні фонетичні умови (кінцевий приголосний попереднього слова і початковий звук наступного), на темп мовлення, ритміку. Отож було визначено не єдину формулу, а спектр законів, які мали впливати на вибір конкретної літери. Для дослідження позиційного чергування **у/в** З. Куньч, Г. Наконечна та І. Ментинська взяли видання різних періодів технічного профілю (посібники «Органічна хемія» (1924 р.), «Технічне моделювання» (1969 р.), збірник наукових статей «Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Електроніка» (2007, № 592) та інші) і видання гуманітарного профілю (посібник «Країнознавство» (2012 р.), «Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії» (2019, № 77)). Технічний та гуманітарний джерельний матеріал дав змогу зіставити науковий дискурс різних царин знань і різних періодів. Методи суцільного вибирання й статистичного опрацювання матеріалу, зіставний, структурний (описовий) уможливили встановити співвідношення між прескриптивною нормою та мовною практикою.

Цікавими є результати дослідження, оскільки доведено (на основі обширної статистики), що майже дві третини випадків належать до таких, що надаються до нормування, а досліджуваний матеріал показує, що раціональний вибір прийменника/

префікса **у/в** переважає над інтуїтивним. Авторки наголошують, що збігів голосних у наукових текстах практично немає, що підтверджує недоречність таких звукосполук. Щодо збігів приголосних, то в аналізованих виданнях їх відтворено доволіно, що можна пояснити мелодикою конкретної фрази, мовною практикою чи усталеною звичкою. Особливо цікавими та яскравими в праці «Позиційне чергування **у/в** як елемент милозвучності: норма і практика» є численні діаграми, які вдало унаочнюють статистичні матеріали.

Цінними для читача є знахідки про позиції чергування **у/в** на сторінках досліджуваних праць, визначення помилкових уживань відповідно до чинних норм, статистичне опрацювання та класифікація помилкових моделей у їхньому зіставленні з нормативними, виявлення наявності чи відсутності системи на основі фонетичного оточення та з'ясування частки раціонального й інтуїтивного в понятті «милозвучність».

Варто наголосити, що авторки монографії – З. Куньч, Г. Наконечна та І. Ментинська – показали надмірний формалізм у правописних правилах щодо збігів приголосних (інколи голосних), констатували численні випадки порушення в позиційному вживанні **у/в** у навчально-наукових текстах. У праці доведено, що сучасний мовець пропонує для вжитку довільний звуковий лад для прийменника-префікса **у/в**, додає до мовної гармонії мелодику конкретної фрази, інтонаційні павзи, мовні звички та мовне чуття. Отож звукова гармонія як «об'єднана духовна енергія народу» (В. фон Гумбольдт) завжди розгортатиме самотутні історичні коди, зрозумілі для нації і не зрозумілі для ворога.

Оксана МИКИТЮК, доцент катедри української мови
Національного університету «Львівська політехніка»